

دایره المعارف عکس ایران

جلد ۴

اردکان

نویسنده و مدیر هنری: نجم الدین فرخ یار

سفر در گذر زمان

انتشارات هفت آسمان
نویسنده و مدیر هنری: نجم الدین فرخ یار
مدیر اجرایی و ویراستار: الهام جودکی
سال چاپ: ۱۳۹۴
نوبت چاپ: اول
تیراژ: ۵۰۰
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۹۳-۴۸-۳
چاپخانه: هفت رنگ
قیمت: ۵۰۰۰۰۰ ریال
تلفن و فاکس: ۸۸۳۰۳۲۴۴

سرشناسه: فرخ یار، نجم الدین، ۱۳۴۲-
عنوان و نام پدیدآور: اردکان/مدیر هنری نجم الدین فرخ یار.
مشخصات نشر: تهران: هفت آسمان، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری: ۳۴۲ ص. : مصور.
فروست: دایره المعارف عکس ایران، ۴.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۹۳-۴۸-۳ ریال: ۵۰۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: ایران -- مصور.
موضوع: اردکان (یزد) -- مصور.
موضوع: اردکان (یزد) -- آثار تاریخی -- مصور.
شاسه افزوده: دایره المعارف عکس ایران، ۴.
رده بندی کنگره: ۱۳۸۷ ج. ۴ ۳۶۵۲/ف TR۶۵۴
[DSR۱۴]
رده بندی دیویی: ۷۷۹/۹۹۵۵
[۹۵۵/۰۰۲۳]

شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۲۰۰۶۵

شهرستان اردکان یکی از پهناورتری شهرستان های استان یزد می باشد که در شمال این استان و در قلب کویر مرکزی ایران در مسیر بزرگراه تهران - بندرعباس قرار گرفته است . این شهرستان از طرف شمال و شمال غربی به ناحیه کویر جندق و دشت طبس و نائین و از طرف مشرق و جنوب شرقی به کویر مرکزی ایران و شهرستان یزد و از طرف جنوب و مغرب به شهرستان میند و باتلاق گوخونی محدود می شود .

در فرهنگ ها اردکان را از دو کلمه «آرد» و «کان» تشکیل شده است که «آرد» به معنی مقدس و «کان» به معنی مکان می باشد و با این ترکیب واژه اردکان به معنی مکان مقدس و بعضاً «سرزمین مقدس» ذکر می شود که ظاهراً زیاد درست نمی آید ولی در معنای دوم که در جامع مفیدی ذکر شده است «آرد» را به کسر الف به معنی دور معنی کرده است و «کان» را به معنی معدن آورده است و این معنی به جغرافیای منطقه نزدیکتر است زیرا در اطراف اردکان معادن زیادی وجود دارد و در نزد مردم این منطقه به اردکان معروف گشته است .

از جمله معادن اردکان را می توان به معادن مس ، سرب ، فیروزه معادن سنگ آهن ، خاک های صنعتی ، فلزیسات ، سنگ گرانیت ، سنگ لاشه آهکی ، نمک و باریت و معدن اورانیوم را ذکر کرد که از سال ۱۳۶۱ استخراج آن آغاز شده است که توسط سازمان انرژی اتمی اجرا می شود .

سابقه تاریخی اردکان به بیش از ۲۵۰۰ سال قبل برمی گردد ؛ زمانی که ساسانیان در این منطقه ساکن بوده اند . در بخش باستان شناسی اردکان مجسمه ای یافت شد که نشان از سابقه تاریخی این شهر می داد .

مجسمه گلین مربوط به دوره ساسانیان ؛ که سربازی را ایستاده با سپر و نیزه و کلاه خود با لباسی و دامن کوتاه با پاهای لیخت نشان می داد که در نوع خود منحصر به فرد می باشد . سنگ نوشته های ارزشمند و انواع سکه های طلا ، نقره و مسین یافت شده حکایت از تمدن عظیم ایرانی در این منطقه دارد که به خودی خود به این ناحیه اهمیت بیشتری می بخشد و موید این سابقه تاریخی ، پرستشگاه زرتشتیان می باشد .

اردکان از دیرباز محل سکونت زرتشتیان بوده و هم اکنون چندین خانوار زرتشتی در شریف آباد اردکان ساکن می باشند و دارای درمهر (محل عبادت زرتشتیان) و چند پرستشگاه ، در اطراف شریف آباد هستند ، همچنین در کوه های اطراف این شهر پرستشگاههای زرتشتیان وجود دارد که مشهورترین آنها عبارت است از : پیر سبز چکچک که گفته می شود این پرستشگاه بزرگترین پرستشگاه زرتشتیان در جهان محسوب می گردد و همه ساله زرتشتیان زیادی از سراسر جهان برای انجام مراسم خاص در اواخر خرداد و اوایل تیرماه در آنجا حضور می یابند و زرتشتیان معتقدند ، دختر یزگرد سوم به نام نیک بانو در پی حمله اعراب به کوه پناه می برد و در محل زیارتگاه ناپدید می شود و تنها یک شال از او باقی می ماند و گفته می شود که داخل کوه می شود و دیگر بیرون نمی آید نیک بانو ، پارس بانو و شهربانو هر سه دختران یزگرد سوم بودند .

پیر هریشت : این پرستشگاه در کوهی به همین نام در ۱۲ کیلومتری شمال شرقی اردکان قرار دارد و زرتشتیان در این محل به انجام مراسم مذهبی می پردازند ، این مکان محل ناپدید شدن مروارید بانو یکی از خدمه های نیک بانو است .

پارس بانو : زیارتگاه دیگری است که در منطقه عقدا در روستای «زرجوع» واقع شده و زرتشتیان معتقدند که پارس بانو دختر یزگرد سوم خواهر شهربانو همسر حضرت امام حسین می باشد

دخمه دیلم: این دخمه در وسط کشتزار دیلم اردکان قرار دارد و متعلق به زرتشتیان ترک آباد و احمد آباد بوده که در قرن هفتم از آن استفاده می کردند و فعلاً به صورت متروکه و مخروبه درآمده است.

دخمه شریف آباد: شریف آباد دارای دو دخمه می باشد که تا چند سال قبل مورد استفاده زرتشتیان شریف آباد بوده و فعلاً متروکه گردیده و در کنار آن رباطی خشتی بنا شده که قسمتی از آن هنوز هم سالم و پایرجا می باشد.

درمهر شریف آباد: پرستشگاه زرتشتیان در شریف آباد قرار دارد و شامل دو قسمت قدیمی و نوساز است که قسمت جدید آن مورد استفاده زرتشتیان می باشد و این مکان ها همگی حکایت از تاریخ کهن این شهر دارد. با ورود اعراب تازه اسلام آورده، در سال ۷۱۱ هجری قمری مسجدی ساختند.

حصار ها: اردکان دارای حصارهای مختلف در دوره های مختلف بوده است تا مردم را از حمله دشمنان حفظ کند که حصار دوم در دوره ایلخانیان و حصار سوم در قرن دهم توسعه یافته است.

همچنین شهر دارای خندق و دروازه بوده است که در حال حاضر چیز زیادی از آنها باقی نمانده است.

قنات ها: شهر دارای چهار قنات به نام های بهاء الدین آباد، نیلی، شورابه و مورتن بوده است. این قنات ها از از منازل و اماکن عمومی عبور می کرده و مردم با حفر پاکنه به آن دسترسی پیدا می کرده اند. مسیر قنات ها تا حدی مستقیم بوده است خانه ها و اماکن و اطراف قنات ها نیز با حفر کانال های انحرافی بخشی از آب را به طرف خانه های خودشان منحرف می نمودند که در اصطلاح محلی به مسیر مستقیم قنات «راسته» و مسیر انحرافی آن «کجه» و مسیر انحرافی که از انحراف دیگری جدا شده باشد «کجه بر کجه» می گفته اند. این قنات ها به آب انبارهای شهر می رسیدند و مردم از آنها استفاده می کرده اند. استفاده از آب انبار رایگان بوده و تمام آنها دارای مسیرهایی بوده اند که در فصل زمستان از آب قنات صدآباد یا باغستان آبیگری می شده اند. اغلب آب انبارهای اردکان دارای سه بادگیر یک طرفه می باشند که در دیگر شهرهای ایران نظیر آنها وجود ندارد.

بادگیرها به عنوان اصلی ترین منبع تامین هوای خنک در بافت های قدیم محسوب می شود که تمام خانه ها مجهز به یک یا چند بادگیر بوده اند.

از دیگر ویژگی های بافت قدیم اردکان وجود دربندهای متعددی می باشد که متعلق به افراد خاصی بوده که به علت قدرت مالی و نفوذ سیاسی دارای چندین خانه بوده اند که در ورودی این خانه ها در داخل دربند باز می شده است. در ابتدای دربند دری نسبتاً بزرگ قرار داشته که شبها آن را می بستند تا خانه های داخل دربند از امنیت بیشتری برخوردار شود.

اغلب دربندهای موجود در اردکان متعلق به اوایل دوره قاجار می باشد و در محله چرخاب قرار دارد که مشهورترین آنها عبارت است از دربند صدرالفضلاء، دربند مجد العلما، دربند حاج ملائقی، دربند سلطان، دربند سنایی.

دوره صفویه:

در دوره صفویه اردکان صورتی آباد داشته و اکثر بناهای بزرگ و معروف داخل بافت قدیم امروز مربوط به این دوره می باشد. مانند مسجد جامع، مسجد زبرده، چهار سوق بازار بزرگ، رباط شاه عباسی، حسینیه های بازار نو و کوشک نو و آب انبار دوراه که متأسفانه اکثر این بناها در سالهای اخیر بعد از انقلاب اسلامی به دلیل عدم رسیدگی تخریب گردیده است.

اردکان و انقلاب

در روز شمار انقلاب اسلامی اردکان از تاریخ ۱۳۵۷/۱/۹ استقبال حجت الاسلام فلسفی از رکن آباد میبد تا مدرسه علمیه اردکان آغاز و تا ۱۳۵۷/۱۱/۲۲ با جشن پیروز انقلاب اسلامی و با حضور مردم اردکان خاتمه می یابد و در اعلام مخالفت با رژیم شاه که شاه با شعار «خداشاه مین» در همه جا معرفی می شد، مردم اردکان پلاکاردی را بر ضد آن با عنوان «خدا قرآن خمینی» در تظاهرات به دست می گرفتند.

اردکان شهر کویری شهرستان یزد، در قلب کویر ایران منتظر تشنگانی است که جرعه ای آب و سایه ای برای استراحت می خواهند.

نجم الدین فرخ یار شهریور ۱۳۸۷